

ADATOK PORVA EMLŐSFAUNÁJÁHOZ A 2008. ÉVI BIODIVERZITÁS NAP ALAPJÁN

GÖRFÖL TAMÁS¹, ZSEBŐK SÁNDOR², TÓTH MÁRIA³

¹Tolna Megyei Természetvédelmi Alapítvány

H-7100 Szekszárd, Szent István tér 10., gorfi@tmta.hu

²ELTE TTK, Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék

H-1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C, zsebok.s@gmail.com

³ELTE TTK, Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék

H-1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C, toth.maria@gmail.com

GÖRFÖL, T. – ZSEBŐK, S. – TÓTH, M.: *Data to the mammal fauna of Porva on the basis of Biodiversity Day 2008*

Abstract: The yearly organised Biodiversity Days give a good chance to create a comprehensive database to the fauna and flora of a chosen region. In the end of May 2008, experts of many taxa worked intensively to find as many species as they can in Porva, situated in the north-eastern part of the Bakony Mountains. During our survey we observed 16 mammalian species. Half of them are protected: the common mole and seven bats. The other species are common in Hungary, the high number of ungulates reflect the rich game fauna of the area.

Keywords: Biodiversity Day, Chiroptera, Hungary, mammals, Bakony Mountains

Bevezetés

A Magyarországon előforduló 87 emlősfaj (BIHARI et al. 2007) egy része könnyen vizsgálható, más fajok felmérése, kutatása viszont speciális eszközöket és tudást igényel. A sokféle előforduló, könnyen észlelhető gyakori fajok adatai ritkán kerülnek publikálásra, míg a kisszámú szakember által kutatott taxonokra vonatkozóan eleve kevés az információ, ezért nem csoda, hogy a 2008. évi Biodiverzitás Nap helyszínére, Porvára vonatkozóan is meglehetősen kevés emlősadattal rendelkezünk. Ezen állatcsoport beemelése a vizsgálatok sorába tehát már csak ebből az okból is fontos volt, hiszen a program – egy-egy kiválasztott területen az ott élő flóra és fauna minél átfogóbb leírása – nem lehet teljes az emlősök felmérése nélkül. A faunisztikai vizsgálatok során védett és fokozottan védett fajok is kimutatásra kerülhetnek, így az évente megrendezésre kerülő Biodiverzitás Napoknak természetvédelmi jelentőségük is van.

A Veszprém megyére vonatkozó korábbi munkák (pl. BARTA 1996, ILOSVAY & SZITTA 1980, PETRÓCZI 1996) és a vadgazdálkodási teríték, ill. állománybecslési adatok (CSÁNYI 2009) alapján a megye emlősökben gazdag, mivel a viszonylag nagy kiterjedésű erdőségek, kisebb-nagyobb mezőgazdasági területek és vizes élőhelyek kedvező élő- és táplálkozóhelyet jelentenek számukra. A párosujjú patások közül országos szinten is kiemelkedő az itt élő gímszarvas (*Cervus elaphus*) és vaddisznó (*Sus scrofa*) állomány, a ragadozók közül pedig a vörös rókán (*Vulpes vulpes*) kívül nyomon követik a nyest (*Martes foina*), a nyuszt (*Martes martes*), az európai borz (*Meles meles*) és az eurázsiai menyét (*Mustela nivalis*) állományának változását is. Az aranysakálók (*Canis aureus*) számát 2008-ban 11-re becsülték (CSÁNYI 2009). Porva környékéről ILOSVAY & SZITTA (1980) erdei cickányt (*Sorex araneus*), szürke hosszűfűlű-denevért (*Plecotus austriacus*), nyugati piszedenevért (*Barbastella barbastellus*), vöröshátú erdeipockot (*Myodes glareolus*), közönséges kőzapoport (*Arvicola amphibius*), mezei pockot (*Microtus arvalis*), sárganyakú erdeiegeret (*Apodemus flavicollis*), házi görényt (*Mustela putorius*), nyestet és gímszarvast, míg BARTA (1996) nyusztot, hermelint (*Mustela erminea*), nagy pelét (*Glis glis*) és mogyorós pelét (*Muscardinus avellanarius*) jelez.

A mintavételi terület a Kőrös-hegy tövében helyezkedik el. A hegyen két, denevérek szempontjából jelentős barlang is található. A Kőrös-hegyi-ördöglik téli és nászidőszaki felmérései során 12 faj [kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*), közönséges denevér (*Myotis myotis*), hegyesorrú denevér (*Myotis oxygnathus*), vízi denevér (*Myotis daubentonii*), tavi denevér (*Myotis dasycneme*), horgasszőrű denevér (*Myotis nattereri*), nagyfűlű denevér (*Myotis bechsteinii*), közönséges/szoprán törpedenevér (*Pipistrellus pipistrellus/pygmaeus*), közönséges késeidenevér (*Eptesicus serotinus*), rőt koraidenevér (*Nyctalus noctula*), barna hosszűfűlű-denevér (*Plecotus auritus*) és nyugati piszedenevér], míg a Futómacskás-víznyelőbarlangnál 15 faj [kis patkósdenevér, közönséges denevér, hegyesorrú denevér, vízi denevér, tavi denevér, horgasszőrű denevér, nagyfűlű denevér, nimfadenevér (*Myotis alcaethoe*), Brandt-denevér (*Myotis brandtii*), szoprán törpedenevér, közönséges/szoprán törpedenevér, rőt koraidenevér, szőröskarú koraidenevér (*Nyctalus leisleri*), barna hosszűfűlű-denevér és nyugati piszedenevér] került elő (PAULOVICS & GÖRFÖL 2007).

A mintaterület északi határától néhány száz méterre, a Hódos-ér völgyének egy másik részén 2007. július 15-én végzett hálózás során 7 faj 11 példánya került elő: nimfadenevér, rőt koraidenevér, szőröskarú koraidenevér, közönséges késeidenevér, szoprán törpedenevér, barna hosszűfűlű-denevér és szürke hosszűfűlű-denevér (PAULOVICS PÉTER szóbeli közlés).

Anyag és módszer

Az emlősök felmérésére 2008. május 30-31-én került sor. A mintaterületet elsősorban a nagyobb területen is alkalmazható kutatási módszerekkel (élvefogó csapdázás, nyomelemzés és denevérdetektorozás) próbáltuk lefedni, míg a denevérháló olyan helyre raktuk ki, ahol a denevérek megfogására a legnagyobb eséllyel számíthattunk.

Kisemlősök élvefogó csapdázása

Egy alkalommal (2008. május 30-31. éjszaka) szürkülettől reggelig csapdáztunk. 80 db élvefogó kisemlős csapdát helyeztünk ki három transzekt mentén, 10 méterenként. Ezek alapvetően a Hódos-érral párhuzamosan helyezkedtek el. A sekélyen csordogáló patakot

övező, vegyes állományú kőrises, égeres, gyertyános-tölgyes erdő szegélyében 30 db-ot, a patak és az üzemi út közötti – a falu határában lévő – mezőgazdasági területen 30 db-ot és közvetlenül a Hódos-ér partján, a falu széléig 20 db-ot tettünk le.

A csapdákból csalianyagként napraforgómagot és szalonnát használtunk. A fogóeszközöket 6 óránként ellenőriztük.

Nyomelemzés

Az éjjel aktív és/vagy kis egyedsűrűségű, s többnyire rejtőzködő emlősök jelenlétének igazolására életnyomaik elemzése is segítséget nyújthat: pl. lábnyom, ürülékminta, szőrcomó, koto-rék. Jelen esetben a rövid idejű, és kis területre korlátozódó felmérés csak kevés számú, de gya-kori faj kimutatását tette lehetővé. A területre vonatkozó nagyemlős fajlista a mintavételi terü-let bejárása során történt nyomregisztrálások adatai alapján készült, de figyelembe vettük a ko-rábbi tanulmányokat és az Országos Vadgazdálkodási Adattár közléseit (CSÁNYI 2009) is.

Denevérek felmérése

A denevérek vizsgálatára a széles körben elterjedt hálózásos mintavételezést és ultrahang-detektoros felvételezést alkalmaztuk. Az Ecotone gyártmányú 70/2-es szálvastagságú 12 méter hosszú hálót a Hódos-ér gyertyános-tölgyest érintő szakaszán átvezető úton állítottuk fel.

A denevérdetektoros útvonal a mintaterülettől 850 méterre lévő vadászháznál kezdő-dött, majd az üzemi úton haladva a Hódos-érrel párhuzamosan a foci-pálya melletti Páskom nevű helyre ért ki. További felvételezéseket végeztünk a Hódos-ér melletti gyertyános-töl-gyesben (Zsidó erdő), illetve a felállított háló mellett. A denevérfelmérést éjfél-ig végeztük.

Eredmények és értékelés

Denevérek

Sajnos a mintavétel alatt a pataokban alig volt víz, ezért nem vonzotta oda a környék de-nevéreit. Ennek tulajdonítható, hogy nem sikerült denevért fognunk. Detektorral 7 taxont mutattunk ki (**1. táblázat**).

1. táblázat: A különböző élőhelyeken megfigyelt denevérfajok

Faj	erdészház	gyertyános tölgyes	rét	foci-pálya
közönséges késeidenevér <i>Eptesicus serotinus</i>	+			
közönséges/hegyesorrú denevér <i>Myotis myotis/oxygnathus</i>				+
horgasszörű denevér <i>Myotis nattereri</i>		+		
szőröskarú koraidenevér <i>Nyctalus leisleri</i>		+		
rőt koraidenevér <i>Nyctalus noctula</i>	+			
fehérszélű/durvavitorlájú törpedenevér <i>Pipistrellus kuhlii/nathusii</i>				+
közönséges törpedenevér <i>Pipistrellus pipistrellus</i>	+	+	+	+

A detektoros útvonalat a már korábról ismert törpedenevér (*Pipistrellus* sp.) kolónia miatt kezdtük a vadászháznál, mivel feltételeztük, hogy az itt megbúvó állatok táplálkozás közben nagy valószínűséggel meglátogatják a mintaterületet is. Felmérésünk során a háznál közönséges késeidenevért, rőt koraidenevért és közönséges törpedenevért észleltünk. A tölgyesben észleltük a főleg ilyen élőhelyeken vadászó horgasszűrű denevért és szőröskarú koraidenevért, melyek nyáron odvakban laknak, s ezért kötődnek az idősebb erdőkhöz. A réten és a foci pályán megfigyelt fehérszélű vagy durvavitorlájú törpedenevérek (detektorral nem sikerült elkülöníteni őket) az ott található növényzet közelében vadásztak, a nagy-*Myotis* fajpár észlelt képviselői pedig valószínűleg a foci pályája melletti templomban lakó szülőkolónia tagjai voltak.

Az általunk megfigyelt 16 emlős taxon közül nyolc védett (**2. táblázat**). A védett fajok között nincs kiemelkedő természetvédelmi értékű, de a horgasszűrű denevér és a szőröskarú koraidenevér észlelése jó erdőket jelez, ezen fajok az intenzív erdőgazdálkodás által veszélyeztetett erdőkben egyre kevésbé találják meg életfeltételeiket. A falu temploma a hegységre nézve is jelentős közönséges és hegyesorrú denevér szülőkolóniának ad otthont, védelmük csak a környéken található táplálkozó-területeik (elsősorban erdők) megővésével és a kolónia zavartalanságának biztosításával oldható meg.

Egyéb emlősök

A rovarévrők közül csak a közönséges vakond (*Talpa europaea*) előfordulását tudtuk igazolni – a túrások alapján különösen a foci pályán és a mezőgazdasági területen volt gyakori. Felmérésünk során két kisémlős fajt fogtunk: az erdei sávban két közönséges erdeiiegeret (*Apodemus sylvaticus*), a Hódos-ér menti sávban pedig egy pirók erdeiiegeret (*Apodemus agrarius*). Hazánkban mindkét faj gyakori, a pirók erdeiieger nedvesebb élőhelyeket jelez. Az élőhelyek változatossága és mozaikossága következtében egy hosszabb időszakot átfogó csapdázással valószínűleg több kisémlős faj lenne kimutatható. Egy mezei nyulat (*Lepus europaeus*) is észlelték a Páskom rét közelében (Farkas Sándor szóbeli közlés).

1. kép: Vadnyomokat őrző kiszáradt talaj
(a szerző felvételei)

A lábnyomok (**1. kép**), dagonyázó helyek, dörgölöző felületek alapján az erdő patásokban gazdag: európai őz (*Capreolus capreolus*), vaddisznó, dámszarvas (*Dama dama*) és gímszarvas fordul elő. A ragadozók közül egyedül a vörös róka jelenléte volt igazolható hullatéka és lábnyoma alapján (**2. kép**).

2. kép: Róka (*Vulpes vulpes*) hullatékon szívogató díszes tarkalepkék (*Euphydryas maturna*)

A korábban publikált munkákban jegyzett emlősfajokon kívül a fokozottan védett vidra (*Lutra lutra*) előfordulása valószínűsíthető még a területen. Bár PETRÓCZI (1996) stabil állományát mutatta ki Veszprém megyében, azonban megtelepedéséhez elegendő táplálékot és búvóhelyet nyújtó vizes élőhelyek szükségesek. Ezen feltételek hiánya miatt, a Hódos-ér mentén legfeljebb időszakos vándorlása alkalmával fordulhat elő.

2. táblázat: A Biodiverzitás Nap alatt észlelt emlős taxonok és természetvédelmi értékük

Faj	státus	Berni E.	Bonni E.	HD	IUCN
közönséges vakond (<i>Talpa europaea</i>)	V				LC
közönséges erdeiegér (<i>Apodemus sylvaticus</i>)	NV				LC
pirók erdeiegér (<i>Apodemus agrarius</i>)	NV				LC
mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i>)	NV				LC
vörös róka (<i>Vulpes vulpes</i>)	NV				LC
európai őz (<i>Capreolus capreolus</i>)	NV	III.			LC
gímszarvas (<i>Cervus elaphus</i>)	NV	III.			LC
dámszarvas (<i>Dama dama</i>)	NV	III.			LC
vaddisznó (<i>Sus scrofa</i>)	NV				LC
közönséges késeidenevér (<i>Eptesicus serotinus</i>)	V	II.	II.	IV.	LC

közönséges/hegyesorrú denevér (<i>Myotis myotis</i> / <i>M. oxygnathus</i>)	V	II.	II.	II., IV.	LC
horgasszörű denevér (<i>Myotis nattereri</i>)	V	II.	II.	IV.	LC
szőröskarú koraidenevér (<i>Nyctalus leisleri</i>)	V	II.	II.	IV.	LC
rőt koraidenevér (<i>Nyctalus noctula</i>)	V	II.	II.	IV.	LC
fehérszélű/durvavitorlájú törpedenevér (<i>Pipistrellus kuhlii</i> / <i>P. nathusii</i>)	V	II.	II.	IV.	LC
közönséges törpedenevér (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	V	III.	II.	IV.	LC

Magyarázat: NV – nem védett, V – védett, Berni E. – Berni Egyezmény, Bonni E. – Bonni Egyezmény, HD – Élőhelyvédelmi Irányelv, IUCN – Természetvédelmi Világszövetség Nemzetközi Vörös Listája, LC – nem veszélyeztetett, NT – mérsékelten veszélyeztetett (IUCN 2010.1)

Köszönetnyilvánítás

Köszönjük Paulovics Péternek, hogy publikálatlan adatait a rendelkezésünkre bocsátotta és Máté Balázsnak, hogy a mintavételezésekben segítségünkre volt.

Irodalom

- BARTA, Z. (1996): Adatok (1980-1995) a Bakony hegység és peremterületei gerinces faunájának (Amphibia, Reptilia, Mammalia) ismeretéhez I. – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis **15**: 125-152.
- BIHARI, Z., CSORBA, G. & HELTAL, M. (2007): Magyarország emlőseinek atlasza. Kossuth Kiadó, Budapest. pp. 360.
- CSÁNYI, S. (2009): A 2008/2009. vadászati év vadgazdálkodási eredményei valamint a 2009. tavaszi vadállomány becslési adatok és vadgazdálkodási tervek. Országos és megyei összesítések. – Országos Vadgazdálkodási Adattár. Szent István Egyetem, Vadvilág Megőrzési Intézet.
- ILOSVAY, GY. & SZITTA, T. (1980): A Zirci Bakonyi Természettudományi Múzeum gerinces (Vertebrata) gyűjteménye – A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 15: 213-223.
- PAULOVICS, P. & GÖRFÖL, T. (2007): A Bakony-hegység barlangjainak és mesterséges üregeinek denevérfaunisztikai felmérése – In: BOLDOGH, S. & ESTÓK, P. (eds.): Földalatti denevérszállások katasztere I. Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvafő, 216-247 p.
- PETRÓCZI, I. (1996): Adatok a vidra (*Lutra lutra* Linnaeus, 1758) Veszprém megyei elterjedéséről – Folia Musei Historico-naturalis Bakonyiensis **15**: 153-159.

Received March 30, 2010

Accepted June 16, 2010